

Dr hab. Alicja Kuczyńska, prof. UW.
Instytut Psychologii
Uniwersytetu Wrocławskiego

Recenzja

pracy doktorskiej mgr Marty Joanny Zagdańskiej pt. „Rozpowszechnienie zaburzeń psychicznych w populacji studentów państwowych uczelni wyższych we Wrocławiu”,
przygotowanej pod kierunkiem

prof. dr hab. n. med. Andrzeja Kiejny

Większość ludzi, którzy podjęli naukę w wyższych uczelniach ocenia czas studiów jako najlepszy w ich życiu, choć bardzo wymagający. Także naukowcy zajmujący się tym etapem życia młodych dorosłych są zgodni co tego, że zarówno wyzwania jakie niesie za sobą samo studiowanie, jak również zadania rozwojowe związane z uzyskiwaniem niezależności emocjonalnej, kształtowaniem własnej tożsamości i zdobywaniem samodzielności osób w tym wieku, mogą stanowić źródło wielu problemów, z których część może nawet przyjąć postać zaburzeń psychicznych. Z tego też powodu postulują oni konieczność objęcia tej coraz liczniejszej grupy osób – w Polsce już prawie dwumilionowej – odpowiednimi do potrzeb tych osób programami zabezpieczającymi (profilaktycznymi i wspierającymi), a w niektórych przypadkach także terapeutycznymi. Jednakże możliwość zrealizowania tych postulatów wiąże się z koniecznością wiedzy na temat problemów z jakimi zderzają się te osoby i choćby wstępными szacunkami dotyczącymi rozpowszechnienia zaburzeń psychicznych w tej populacji. Jediną drogą pozyskania takich danych są trafne i rzetelnie przeprowadzone badania empiryczne. Pomimo trudności realizacji tego typu badań, związanych ze złożonymi wymaganiami metodologicznymi, drogę tę wybrała mgr Marta Zagdańska przygotowując pracę doktorską pt. „Rozpowszechnienie zaburzeń psychicznych w populacji studentów państwowych uczelni wyższych we Wrocławiu”. Dysertacja powstała pod naukową opieką Pana prof. dr hab. n. med. Andrzeja Kiejny.

Przedstawiona mi do recenzji praca obejmuje 204 strony i składa się ze wstępu, trzech głównych części : teoretycznej, badawczej i omówienia wyników badań oraz streszczeń w języku polskim i angielskim, bogatej polskiej i obcojęzycznej bibliografii, a także spisu rysunków i tabel.

Teoretyczną część pracy tworzą trzy rozdziały. W dwóch pierwszych Doktorantka podejmuje próbę charakterystyki badanych przez siebie osób z dwóch głównych perspektyw: specyfiki grupy, o której decyduje ich akademicka aktywność oraz wiedzy psychologicznej dotyczącej procesów rozwojowych osób w tym wieku. Opisuując „polskich studentów ery Internetu” (rozdział.1) Autorka nie tylko przedstawia socjodemograficzną charakterystykę polskich studentów, obejmującą: ich płeć, liczbę, rodzaj wybieranych przez nich uczelni i kierunków studiów czy tryb studiowania, ale także stara się i to z dobrym rezultatem, osadzić owe charakterystyki w kontekście szerszego spojrzenia na studiowanie jako zjawiska społecznego. Nie zapomina również o opisie Wrocławia, jako jednego z najbardziej znaczących ośrodków uniwersyteckich w Polsce, a którego krótka prezentacja uzasadnia wybór tego ośrodka dla podjętych przez Doktorantkę badań.

Również w rozdziale 2 Autorka nie poprzestaje na zwięzłym opisie etapu rozwojowego badanych osób, ale próbuje ująć specyfikę rozwojową w kontekście problemów związanych podjęciem przez ludzi w tym wieku studiów, adaptacji do studiowania oraz zakończenia edukacji i adaptacji do wymagań rynku pracy.

Trzeci rozdział pracy mgr Marta Zagnańska poświęca omówieniu stanu badań nad rozpowszechnieniem zaburzeń psychicznych w populacji studentów polskich uczelni wyższych. Prezentując wyniki badań krajowych i odnosząc je do badań zagranicznych Doktorantka zauważa, że badania polskie nie rzadko mają charakter wycinkowy, związany z podejmowaniem prób oceny rozpowszechnienia wybranych jednostek chorobowych i najczęściej obejmują wąskie grupy osób badanych. Niedostatek badań epidemiologicznych poświęconych zaburzeniom psychicznym tej szczególnej grupie ludzi jaką tworzą polscy studenci, a nade wszystko zróżnicowana i nie do końca adekwatna w stosunku do wymagań światowych metodologia, skłoniły Mgr Martę Zagdańską do podjęcia się trudu przeprowadzenia takich badań, które stanowić miały podstawę jej pracy doktorskiej.

Stąd w drugiej, empirycznej części pracy Doktorantka przedstawia w rozdziale 4 cele pracy, w rozdziale 5 opisuje sposoby ich realizacji, a w rozdziale 6 omawia uzyskane wyniki badań.

Głównym celem zaplanowanych badań było „oszacowanie rozpowszechnienia zaburzeń psychicznych w populacji studentów publicznych uczelni wyższych we Wrocławiu” (s.59) oraz wyłonienie tych cech demograficznych, które mogą stanowić potencjalne źródło ryzyka ich wystąpienia. Autorka sformułowała 8 głównych pytań badawczych oraz odpowiadające tym pytaniom hipotezy. Przedstawiła również hipotezy odnoszące się do wykonywanych krok po kroku analiz statystycznych, które pozwoliłyby na przyjęcie wniosku o spełnieniu wymagań zawartych w głównych hipotezach. Tak jak nie mam zastrzeżeń do sformułowań pytań podstawowych i odpowiadających im hipotez, tak szczegółowy wykaz hipotez cząstkowych uważam za zbyteczny. Prezentacja dokonanych analiz statystycznych i ich rezultatów odzwierciedla bowiem założone hipotezy statystyczne, a w związku z tym ich dokładne omówienie ma charakter roboczy i ich odrębne pisemne sformułowanie nie jest konieczne z merytorycznego punktu widzenia realizowanych celów badań.

Pani mgr Marta Zagnańska objęła swoimi badaniami 370 studentów stacjonarnych 8 wrocławskich publicznych uczelni wyższych. Z wielką starannością dokonała ich rekrutacji wykorzystując w tym celu warstwowanie, z późniejszym proporcjonalnym doborem jednostek do próby odpowiadającym liczebności studiujących na danym kierunku osób.

W celu pozyskania niezbędnych danych dla uzyskania odpowiedzi na sformułowane pytania badawcze Doktorantka zastosowała komputerową wersję polskiej adaptacji Złożonego Międzynarodowego Kwestionariusza Diagnostycznego opracowanego na podstawie angielskiej wersji *Composite International Diagnostic Interview – CIDI 3.1*. Chociaż pełna wersja kwestionariusza jest bardzo złożona, wymaga przeszkolenia osoby, która go wykorzystuje i ze względu na indywidualny charakter badań posługiwanie się nim jest niezwykle czasochłonne. modułowa budowa narzędzia pozwala na wybór poszczególnych sekcji (grup pytań), które zgodne są z celami i planem badawczym konkretnego badacza. Z tej możliwości skorzystała także mgr Zagnańska. Do swoich badań wybrała jedynie te sekcje (moduły) kwestionariusza, które pozwoliły uzyskać dane na sformułowane w dysertacji pytania. [Zestawienie sekcji CIDI wykorzystanych w prezentowanych badaniach przedstawia w tabeli 4 na s. 83-85. Dotyczą one m.in. danych demograficznych, informacji dotyczących ogólnego stanu zdrowia w okresie ostatniego miesiąca i 12 miesięcy poprzedzających badanie oraz szczegółowych pytań diagnostycznych w kierunku rozpoznania objawów depresji, manii i myśli samobójczych oraz zróżnicowanych symptomów zaburzeń lękowych (paniki, fobii specyficznych, społecznych, agorafobii i lęku uogólnionego), ale także informacji dotyczących korzystania ze specjalistycznych usług medycznych związanych z

chęcią czy potrzebą otrzymania pomocy w związku doświadczanymi problemami psychicznymi. Konstrukcja metody pozwoliła także Doktorantce na próbę wyłonienia socjodemograficznych zmiennych niezależnych, które stanowią czynniki ryzyka wystąpienia symptomów zaburzeń psychicznych (choć niekoniecznie ich pełnego klinicznego obrazu). Należą do nich: płeć, rok studiów, kierunek kształcenia, sytuacja mieszkaniowa i sytuacja osobista określona byciem lub nie byciem w stałym związku.] Wyjście poza eksplorację i opis w kierunku poszukiwania czynników ryzyka, choćby na poziomie danych socjodemograficznych uważam za bardzo wartościowe.

Prezentację otrzymanych w toku badań wyników Autorka przedstawia w rozdziale 6 wykorzystując tym celu liczne, starannie przemyślane diagramy, rysunki i tabele. Odzwierciedlają one w pierwszym rzędzie charakterystykę badanych osób z perspektywy przyjętych socjodemograficznych zmiennych grupujących, następnie dane dotyczące oceny zdrowia dokonane przez samych studentów, a potem bardzo szczegółowy raport odnoszący się do rozpowszechnienia wybranych przez Doktorantkę zaburzeń psychicznych.

W rozdziale 7 uzyskane wyniki poddaje wnikliwej dyskusji. Analizuje je z perspektywy empirycznych osiągnięć polskich i światowych badaczy oraz dotychczasowej wiedzy psychologicznej. Propozycje interpretacji rezultatów badawczych są wyważone i ostrożne. Dyskusję wyników kończy odniesienie się do weryfikowanych hipotez szczegółowych oraz podsumowanie w formie najważniejszych wniosków. Pracę zamyka krytyczna analiza badań własnych.

Szczegółowa ocena dysertacji

Zarówno teoretyczną jak i empiryczną część pracy uważam za bardzo dobrą.

W teoretycznej części pracy Doktorantka wykazała się bardzo dobrą znajomością literatury przedmiotu. W przemyślany sposób wybrała i opisała wszystkie najważniejsze powody podjęcia zaproponowanych w dysertacji badań. Ich wnikliwa analiza pozwoliła na wskazanie słabości metodologicznych dotychczasowych badań, które legły u podstaw opracowania własnego projektu badawczego. Prowadzone rozważania są dobrze uporządkowane, spójne i napisane ładnym językiem.

Autorka jasno sprecyzowała swoje zamierzenia badawcze, formułując w przejrzysty sposób zarówno pytania badawcze jak i zawarte w hipotezach przewidywania.

Bardzo starannie opracowała program badań, starając się w nim pokonać dostrzeżone słabości wcześniejszych badań. Dobrała odpowiednie narzędzia do pomiaru badanych zmiennych. Biorąc pod uwagę indywidualny charakter badań oraz ich czasochłonność, można z powodzeniem powiedzieć, że badaniami objęła liczną grupę osób. Uzyskane wyniki badań poddała prawidłowym analizom statystycznym. Rezultaty tych analiz wnikliwie zinterpretowała. W bardzo zwięzły i uporządkowany sposób przedstawiła także wnioski ze swoich badań. Potrafiła także krytycznie ustosunkować się do własnego projektu badań, jego realizacji oraz zaproponowanych interpretacji danych, wskazując jednocześnie dalsze kierunki prowadzenia badań w tym zakresie.

Ponieważ w zasadzie przedstawiona mi do recenzji dysertacja jest wzorowa zarówno pod względem teoretycznym jak i empirycznym trudno mi sformułować jakieś poważne uwagi krytyczne. Mam jednak trzy drobne komentarze.

Pierwszy dotyczy zgodności tematu pracy określonego w jej tytule z zakresem zaprezentowanych badań. Temat ten jest nieco zbyt ogólny, ponieważ Autorka nie ocenia rozpowszechnienia wszystkich zaburzeń psychicznych w badanej grupie osób, a koncentruje się przede wszystkim na zaburzeniach nastroju i zaburzeniach lękowych.

Uwaga druga dotyczy struktury pracy, a właściwie jej części. Bardziej odpowiadałoby mi umieszczenie ustosunkowania się do hipotez szczegółowych po zakończeniu prezentacji wyników, ale przed ich dyskusją.

I uwaga trzecia dotyczy kontrolowania zmiennej jaką była obecność w czasie prowadzonego badania osób trzecich. Nie znalazłam, ale może nie zauważyłam, analizy tej zmiennej z punktu widzenia jej wpływu na sposób udzielania odpowiedzi przez osoby badane. Uważam ich taka analiza byłaby nie tylko bardzo ciekawa, ale także mogłaby dostarczyć istotnych informacji na temat wiarygodności uzyskanych wyników badań

Podsumowując, uważam pracę Pani mgr Marty Zagdańskiej za bardzo wartościową. Autorka podejmuje w niej ważny teoretycznie problem i przekonująco uzasadnia jego znaczenie. W bardzo spójnie i konsekwentnie prowadzonych rozważaniach teoretycznych daje świadectwo swojej wiedzy i zrozumienia złożoności podjętej w pracy problematyki. Zaprojektowany program badawczy, jego pracochłonna realizacja, a także przeprowadzone analizy statystyczne, dowodzą jej dobrego przygotowania metodologicznego. Natomiast wnikliwa i interesująca interpretacja wyników badań wskazuje na jej duże zdolności do

kreatywnego, analitycznego i syntetycznego myślenia. Uważam, że uzyskane przez Doktorantkę rezultaty badań znacząco wzbogaciły wiedzę psychologiczną w zakresie podjętej w dysertacji problematyki. Stąd też **stwierdzam z całym przekonaniem, że przedstawiona mi do opinii praca w pełni spełnia wymagania stawiane przez Ustawę o stopniach i tytule naukowym. Wnoszę zatem o dopuszczenie mgr Marty Zagdańskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

Olga Cwajk

Wrocław, 10.05.2015³